

היום נלמד בעזרת ה':

זבחים דף סד

למדנו במשנה - שלשה דברים נו': קרן דרומית מערבית של המזבח היתה משמשת לשלושה דברים מלמטה. הזאת חטאת העוף, הגשת המנחה לפני הקמיצה, ונתינת שיירי הדם של חטאות החיצונות. הגמרא מבארת את המקור לשלושתם.

חטאת העוף - הא דאמרן: כפי שלמדנו בדף הקודם (סג, ב) לומדים ממנחה הנעשית בקרן דרומית מערבית.

הגשות - דכתיב "והגישה אל המזבח": וכפי שלמדנו בדף הקודם מדובר בקרן מערבית דרומית.

שיירי הדם - דכתיב "ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד המזבח": וכפי שלמדנו לעיל (בדף נג.) לומדים חטאות החיצונות מחטאות הפנימיות. כמו שבפנימיות, הכהן נותן את הדם ביסוד המערבי, שהוא פוגש בו מיד כשהוא יוצא מהיכל. כך גם בחטאות החיצונות הוא נותן ביסוד דרומי שהוא פוגש בו מיד כשהוא יורד מהכבש, וזהו היסוד שבקרן דומית מערבית (כי לא היה יסוד לכל צד דרום חוץ מקרן דרומית מערבית).

למדנו במשנה - מלמעלה, ניסוך המים והיין ועולת העוף כשהיא רבה במזרח: אלו שלושת הדברים שקרן דרומית מערבית משמשת מלמעלה.

מאי טעמא? מדוע עולת העוף נעשית בקרן דרומית מזרחית? (ורק כשהיא רבה היא נעשית גם בקרן דרומית מערבית). ומבאר רבי יוחנן בגלל שהקרן הזו קרובה ל'בית הדשן' הוא המקום ששם נותנים את תרומת הדשן בכל בוקר ('תרומת הדשן' תתבאר להלן). ואת המזורה והנוצה של עולת העוף צריך לתת במקום הזה. בית הדשן היה קרוב לכבש מצידו המזרחי, ומשכך עשו את עולת העוף בקרן דרומית מזרחית קרוב לבית הדשן.

אמר רבי יוחנן בא וראה כמה גדול כחן של כהנים: החלק בעוף של המוראה והנוצה זה החלק הקל ביותר. וכאשר היתה עולת העוף רבה ועשו אותה בקרן דרומית מערבית, הכהן היה צריך לזרוק את המוראה והנוצה למרחק של יותר משלושים אמה עד לבית הדשן. וקשה מאד לזרוק דבר קל למרחק גדול.

רבי יוחנן מוכיח את המרחק הזה מהמשנה הבאה.

דתנן נטל מחתה של כסף: הכהן נוטל מחתה מכסף ועולה לראש המזבח החיצון, ומפנה את הגחלים לצדדים, ולוקח עם המחתה מן הגחלים המעוקלות (- שנשרפו לגמרי). ויורד מהמזבח לכיוון דרום, מסתובב לשמאל לכיוון צפון והולך ליד הכבש בצד המזרחי שלו במשך עשר אמות. ומתרחק מהכבש שלושה טפחים לכיוון מזרח, ונותן את הגחלים על הרצפה. שם 'זהו בית הדשן' שנותנים בו גם את המוראה והנוצה. עד כאן המשנה במסכת מידות.

שטח גג המזבח היה 28 על 28 אמה. הכבש עמד באמצעו ושטח הכבש היה 16 אמה. אם כן מכל צד של הכבש נותרו 6 אמות של המזבח. נמצא שמהקרן הדרומית מערבית עד הקצה המזרחי של הכבש, יש 22 אמה (6+16=22). אורך הכבש היה 32 אמה, ובית הדשן היה סמוך לכבש מהצד המזרחי שלו, במרחק 10 אמות מתחילת הכבש. נמצא שבית הדשן היה במרחק 22 אמה מהמזבח (32-10=22).

נמצא שיש לנו ריבוע של 22 על 22 אמה, שהכהן ובית הדשן נמצאים בקצוותיו זה מול זה באלכסון (הכהן עומד בקצה שמאל שלו למעלה, ובית הדשן נמצא בקצה ימין שלו למטה). ויש לנו כלל 'כל אמה בריבוע שווה אמה ושני חומשין באלכסון'. אם כן אלכסון של 22 אמה שווה עוד 8 אמות ו-4 טפחים ועוד קצת, סה"כ = 30 ו-4 טפחים וקצת. נוסיף על זה את ה-3 טפחים שבית הדשן היה רחוק מהכבש, סה"כ = 31 אמה וטפח וקצת. אם כן הכהן היה צריך לזרוק את המוראה והנוצה במרחק הזה, מקרן דרומית מערבית לבית הדשן.

קושיא: הני טפי מתלתין וחד הויין: החישוב של המרחק יוצא יותר משלושים ואחד אמה, ומדוע אמר רבי יוחנן רק יותר משלושים אמה? תירוץ: **מקום גברי לא חשיבי:** הוא לא מחשיב את המקום שבו הכהן עומד, ולכן מורידים אמה אחת, סה"כ = 30 אמה וטפח וקצת.

למדנו במשנה - כל העולים למזבח: עולים דרך ימין ומקיפים ויורדים דרך שמאל, חוץ משלושת הדברים הנ"ל הנעשים למעלה, שכשעושים אותם עולים לשמאל.

מאי טעמא? אמר רבי יוחנן: הטעם בנסכים מחשש שאם נלך בימין ונקיף את כל המזבח, יתעשנו בעשן המערכה, ויין מעושן פסול לנסכים. והטעם בעולת העוף מחשש שמא תמות בעשן המערכה.

קושיא: ורמינהו - בא לו להקיף את המזבח: הכהן גדול יכול לעבוד באיזו עבודה שיבחר כרצונו. ולכן אם הכהן גדול רוצה לעשות ניסוך היין, הוא עולה בכבש לצד ימין מקיף את המזבח וכשמגיע לקרן מערבית דרומית הוא מנסך את היין. מוכח שאין חשש שהיין יתעשן.

תירוץ: אמר רבי יוחנן הקפה ברגל: הכהן גדול היה עולה למזבח בלי היין, וכשהיה מגיע לקרן מערבית דרומית היו מגישים לו יין לנסך. ולכן הוא עלה מצד ימין. אמנם כל זה דוקא בכהן גדול שיכול לבחור מה לעבוד, ולכן היה יכול לעלות ולהקטיר ביחד. ומדובר באופן כזה שהוא עולה להקטיר ולנסך, ומכיון שבכל מקרה הוא כבר עולה להקטיר, היו מגישים לו את היין לבסוף. אבל כהן רגיל שעולה למזבח רק בשביל לנסך (לאחר שזכה בפייס בעבודה זו), היה עולה עם היין בידו, ולכן היה מוכרח לפנות לשמאל.

אמר רבא: כך מדוייק בלשון המשנה הנ"ל "בא לו להקיף .. מערבית דרומית, ונותנין לו יין לנסך" משמע שאז נותנים לו את היין.

תנו רבנן - כל העולין למזבח, עולין דרך ימין ויורדין דרך שמאל. עולין דרך מזרח ויורדין דרך מערב: כלומר כשהם עולים הם הולכים בקצה המזרחי של הכבש (צד ימין), כי הם הרי צריכים לפנות לצד ימין. וכשהם יורדים הם יורדים בקצה המערבי של הכבש (צד שמאל), כי משם הם מגיעים לאחר שגמרו להקיף את המזבח. חוץ מן העולה לשלשה דברים הנ"ל, שעולים דרך מערב ויורדין דרך מערב. 'עולין דרך ימין ויורדין דרך ימין'.

קושיא: דרך ימין? דרך שמאל הוא! הרי העולים לשלושת הדברים שעולים דרך מערב, פונים מיד לשמאל ולא לימין!

רבינא מתרץ: אכן יש לגרוס 'עולין דרך שמאל ויורדין דרך שמאל'.

רבא מתרץ: 'דרך ימין' כאן הכוונה לימין של המזבח. דהיינו המזבח עומד כשפניו כלפי דרום, והימין שלו זה השמאל של העולה. אמנם מה שכתוב ברישא 'עולין דרך ימין ויורדין דרך שמאל' הכוונה לימין ושמאל של הכהן העולה בכבש. **קושיא:** **וניתני או אידי ואידי דמזבח או אידי ואידי דגברא? קשיא!** אם כן היה צריך לכתוב ברישא ובסיפא באותה המטבע, או בהתייחסות למזבח או בהתייחסות לכהן, ואי אפשר לכתוב פעם כך ופעם כך!

משנה: חטאת העוף כיצד היה נעשית? (עלה לכבש ופנה לסוכה בא לו לקרן דרומית מזרחית) **היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל:** אינו חותך את הראש מהגוף, אלא חותך רק סימן אחד (קנה או ושט). ומחזיק בעוף עצמו ומזה מדמו על קיר המזבח. את שירי הדם היה 'מתמצה על היסוד' כלומר דוחק את מקום החיתוך בקיר המזבח והדם מתמצה ויורד ליסוד.

ואין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים: רק הדם קרב על המזבח, אבל כל העוף הולך לכהנים.

גמרא: ת"ר "והזה מדם החטאת" מגוף החטאת: ולא מקבל את הדם בכלי ומזה מהכלי, וכן לא מזה באצבעו. אלא אוחז בראש ובגוף ומזה על קיר המזבח. והוא לא מזה על קיר הכבש, ולא על קיר ההיכל, ולא על קיר האולם. אלא על הקיר התחתון של המזבח למטה מחוט הסקרא.

שאלה: או אינו אלא קיר העליון? **ודין הוא וכו':** ויש לנו קו וחומר לומר כך. אם בקרבן בהמה, ב'עולה' של בהמה דמה ניתן במזבח למטה, ובכל אופן דם 'חטאתה' ניתן למעלה. קל וחומר שבקרבן עוף שדם 'עולתו' ניתן למעלה, שגם דם 'חטאתו' ניתן למעלה.

תשובה: ת"ל "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח": צריך למצות אותו בקיר שהשירים שלו מתמצים ליסוד, וזהו הקיר שמתחת לסוכה. כי אם היה מזה מעל הסוכה היה הדם יורד אל הסוכה ולא אל היסוד. **קושיא: ונעביד מעילאי והדר נעביד מתתאי:** את ההזאה נעשה למעלה, ואת המיצוי נעשה למטה. **רבא מתרץ:**

האם כתוב "ואת הנשאר בדם **ימָצָה** אל יסוד המזבח?" שאז היה משמע שהפסוק מצווה את הכהן לעשות פעולה של מיצוי השיירים. ואם כן היה ניתן לומר שזו פעולה במקום אחר מההזאה.

אבל כתוב "**ימָצָה**" דהיינו כביכול שהמיצוי יקרה מאליו. כלומר שהוא יזה את הדם באותו מקום שבו יעשה את המיצוי, שאז לאחר ההזאה כבר ממילא הוא ימשיך שם למצות את הדם.

[בקטע הבא נעזרנו בביאור חברותא]

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב - כיצד מולקין חטאת העוף? אוחז את שני כנפיו של העוף בין אמה לאצבע, ואת שתי הרגלים של העוף אוחז בין אצבע קטנה לקמיצה, ומותח צוארה על רוחב אגודל שלו ומולקה.

במתניתא תנא: כשהיה מולק את חטאת העוף היה אוחזו כשהעוף נמצא מחוץ לידו על גב היד, והופך את פניו של העוף לצד גב היד כדי שיהא העורף מלמעלה. אוחז את גפיו של העוף בשתי אצבעות, ושני רגלים של העוף בשתי אצבעות, ומותח צוארו על רוחב שתי אצבעותיו ומולק. והמליקה היא עבודה קשה שבמקדש.

קושיא: זו היא ותו לא? והאיכא קמיצה וחפינה! רק זו היתה עבודה שקשה במקדש? הרי גם קמיצה של המנחה היתה עבודה קשה. (כי צריך להקפיד שלא יהא הקומץ גדוש, מכיון שהקומץ היתר פסול. וכן צריך להקפיד שלא יהא הקומץ חסר, שהקומץ החסר פסול. והיה מוריד את הנותר על הקומץ באגודלו מלמעלה ובאצבע קטנה למטה). וכן עבודת החפינה של הקטורת ביום הכיפורים היתה עבודה קשה (כי צריך מלא חפניו בדיוק).

תירוץ: אלא אימא: באמת לא רק מליקה היתה עבודה קשה במקדש, אלא כוונת הברייתא שזו אחת מהעבודות הקשות במקדש.

[עד כאן]

משנה: עולת העוף כיצד נעשית? עלה לכבש וכו'. היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל: כלומר חותך את שני 'הסימנים' הקנה והושט (ומפריד את הראש מהגוף). וממצה את דמה על קיר המזבח.

נטל את הראש: לוקח את הראש ומקרב את מקום החיתוך למזבח, ודוחק אותו בקיר המזבח כדי שיתמצה הדם. ומקנח אותו במלח שנמצא בראש המזבח (כנאמר "וכל קרבנך במלח תמלח"), וזורק אותו לאש שבמערכה.

בא לו לגוף: לוקח את הגוף, מסיר את המוראה ואת הנוצה ואת בני המעיים היוצאין עמם, ומשליכם לבית הדשן. 'משסע' = חותך את הגוף לשני חלקים בין כנפיו, אבל לא 'מבדיל' = לא חותך אותו לגמרי. אמנם אם עבר והבדיל אותו לגמרי הקרבן כשר. לאחר מכן מקנחו במלח וזורק אותו למערכה.

לא הסיר המוראה ולא הנוצה וכו', כל ששינה בה מאחר שמיצה את דמה כשירה: כי כל שינוי בעבודה שנעשה אחרי מיצוי הדם אינו פוסל אותה. אבל שינוי שנעשה לפני מיצוי הדם פוסל אותה. ולכן אם הבדיל בחטאת (במקום לחתוך רק סימן אחד) או שלא הבדיל בעולה (וחתך בה רק סימן אחד) פסול.

מיצה את דם הראש ולא מיצה דם הגוף פסולה, דם הגוף ולא מיצה דם הראש כשירה: יתבאר בגמרא.

חטאת העוף שמלקה שלא לשמה: אם מלק אותה שלא לשמה, או מיצה את דמה שלא לשמה. וכן אם עשה זאת 'לשמה ושלא לשמה' דהיינו לשם חטאת ולשם קרבן נוסף. או 'שלא לשמה ולשמה' דהיינו לשם קרבן אחר ולשם חטאת. היא פסולה.

אבל אם עשה כן בעולת העוף היא כשירה, משום שאין מחשבת שלא לשמה פוסלת בעולה. אמנם היא לא עלתה לבעלים לשם חובה, והם צריכים להביא קרבן אחר.

אחד חטאת העוף ואחד עולת העוף: אם מלק אותם או מיצה את דמם, במחשבת פסול. דהיינו בחטאת הוא חשב לאכול דבר שדרכו לאכול, ובעולה הוא חשב להקטיר דבר שדרכו להקטיר. והמחשבה היתה לעשות זאת חוץ למקומו, הקרבן פסול ואין באכילתו חיוב כרת.

אבל אם חשב לעשות זאת חוץ לזמנו, הקרבן פיגול וחייבים על אכילתו כרת. אמנם הקרבן נעשה פיגול בתנאי 'שיקריב המתיר כמצותו' שיעשו את עבודותיו כהלכתם,

כי הקרבן מתפגל רק אם נעשו העבודות המתירות אותו כהלכתן. אבל אם הם נעשו במחשבת פסול נוספת, אין פיגול. וכדלהלן.

כיצד קרב המתיר כמצותו? אם מלק 'בשתיקה' בלי מחשבה, ומיצה הדם במחשבת חוץ לזמנו. או שמלק במחשבת חוץ לזמנו ומיצה את הדם 'בשתיקה' בלי מחשבה. או שמלק ומיצה את הדם במחשבת חוץ לזמנו. זהו 'שקרב המתיר כמצותו' כי לא היה כאן פסול נוסף מלבד הפיגול (שהוא מחשבת חוץ לזמנו).

כיצד לא קרב המתיר כמצותו? אם מלק במחשבת חוץ למקומו ומיצה את הדם במחשבת חוץ לזמנו. או שמלק במחשבת חוץ לזמנו ומיצה הדם במחשבת חוץ למקומו. או שמלק ומיצה את הדם במחשבת חוץ למקומו. כאן הצטרפה מחשבת פסול של 'חוץ למקומו' לעבודות המתירות את הקרבן (שהם המליקה ומיצוי הדם), ולכן אין כאן פיגול.